

عدالت ترمیمی

نویسنده : نامشخص

کیان کیانی

www.kiankiani.com

موضوع : آشنایی با عدالت ترمیمی و مباحث پیرامون آن

عدالت ترمیمی

عدالت ترمیمی، جنبشی نوین در حوزه جرم‌شناسی است. از آنجا که جرم موجب جریحه‌دار شدن وجدان جامعه می‌شود سازمان عدالت را بر آن می‌دارد تا آسیب‌های به وجود آمده را ترمیم کند و طرفین نیز مجاز به مشارکت در این فرآیند خواهند بود. بنابراین برنامه‌های عدالت ترمیمی، بزه‌دیده، بزه‌کار و دیگری که به نحوی تحت تاثیر جرم واقع شده‌اند را قادر می‌سازد که در مقابله با جرم دخالت مستقیم داشته باشند. افراد یاد شده در مرکز فرآیند عدالت کیفری قرار می‌گیرند. دولت و حقوقدانان نیز تبدیل به تسهیل‌کنندگان سیستمی می‌شوند که هدف آن پاسخگویی بزه‌کار، بازسازی آسیب‌های وارد شده به بزه‌دیده و همیاری کامل بزه‌دیده، بزه‌کار و جامعه است. در واقع فرآیند دخالت تمام طرفین، شرط بنیادین دستیابی به برون‌داد اصلاح و آرامش است.

تعریفی از عدالت ترمیمی که به‌طور فزاینده در گفتمان بین‌المللی بکار برده می‌شود بر فرآیند و برون‌داد به نحو توأمان تاکید دارد :

"عدالت ترمیمی فرآیندی است که به موجب آن، طرفین در خصوص چگونگی رسیدگی به پیامدهای جرمی معین، تصمیم‌گیری می‌کنند."

عدالت ترمیمی از جهات متعددی با عدالت کیفری معاصر تفاوت دارد، نخست آنکه نگرش فراگیرتری به اعمال مجرمانه دارد، بیش از آنکه جرم را صرفاً عملی قانون‌شکنانه تلقی کند، به این موضوع می‌پردازد که بزه‌کاران به بزه‌دیدگان، جامعه و حتی خودشان لطمه می‌زنند. دوم آنکه افراد بیشتری را در فرآیند مقابله با جرم دخالت می‌دهد، علاوه بر بزه‌کار و دولت، بزه‌دیدگان و افراد جامعه نیز به همان میزان در جریان قرار می‌گیرند. در نهایت این سیستم، موفقیت را نیز به گونه‌ای دیگر ارزیابی می‌کند، بیش از اینکه به میزان مجازات تحمیل شده توجه کند، میزان آسیب‌های جبران شده و یا پیشگیری شده را می‌سنجد.

بزه‌دیده، بزه‌کار و گردهمایی‌های جامعه

دیدارهای میان بزه‌دیدگان، بزه‌کاران و اعضای متاثر اجتماع، روشی قابل توجه برای نشان دادن جنبه ارتباطی جرم و عدالت است. روش‌های سه‌گانه‌ای

که در پی می‌آید بعنوان معیارهای اساسی عدالت ترمیمی پذیرفته شده‌اند. هر کدام از آنها می‌تواند محدود به هر یک از طرفینی باشد که به‌طور داوطلبانه شرکت می‌جوید.

۱) میانجیگری: این روش برای بزده‌دیده ذی‌نفع فرصتی را فراهم می‌سازد که بزهدکار خود را در شرایطی سالم ملاقات کند و با کمک یک میانجی آموزش دیده، به بحث درباره جرم بپردازد.

روش میانجیگری اهداف ذیل را شامل می‌شود:

الف) بزده‌دیده اجازه می‌یابد با بزهدکار در زمینه‌ای داوطلبانه دیدار کند.

ب) بزهدکار تشویق می‌شود که به مسئولیت ناشی از جرم و وارد ساختن آسیب واقف آید.

ج) فرصتی فراهم می‌آید که بزده‌دیده و بزهدکار به برنامه‌ریزی برای جبران خسارت بپردازند.

بیش از ۳۰۰ برنامه میانجیگری در آمریکای شمالی و در حدود ۵۰۰ برنامه در اروپا اجرا می‌شود. تحقیقات نشان داده‌اند که چنین برنامه‌هایی بیشترین میزان رضایت میان بزده‌دیده و بزهدکار را ایجاد می‌کنند. داوطلبانه بودن این برنامه‌ها باعث ترس کمتر در بزده‌دیده و تمایل بزهدکار به جبران کامل خسارت می‌شود. همچنین این بزهدکاران، کمتر از آنهایی که به جرم‌شان در دادگاه عادی رسیدگی شده است، مرتکب جرایم جدید می‌شوند.

۲) گروه‌های گروه جامعه یا خانواده: این روش، بزده‌دیده، بزهدکار و خانواده و دوستان طرفین را گردهم می‌آورد تا در مورد جبران عواقب جرم تصمیم بگیرند. اهداف برگزاری گروه‌های عبارتند از:

الف) فراهم ساختن فرصتی برای بزده‌دیده جهت دخالت مستقیم در جریان مقابله با جرم.

ب) افزایش آگاهی مجرم در مورد تاثیر رفتار مجرمانه او و احساس مسئولیت در قبال آن.

ج) متعهد ساختن سیستم حمایت از بزهکار برای اصلاح رفتار او.

د) اجازه دادن به بزده‌دیده و بزهکار برای برخورداری از حمایت جامعه.

روش گردهمایی از مناسبات سنتی قبيله مائوری در زلاندنو اخذ شده که خارج از نهادهای رسمی خدمات اجتماعی شکل گرفته و پیش از آن نیز توسط پلیس استرالیا مورد استفاده قرار می‌گرفته است و اکنون در آمریکای شمالی، اروپا و آفریقای جنوبی نیز رایج است. از این روش بیشتر برای بزهکاران نوجوان و جوان استفاده می‌شود. (بیشترین پرونده‌های مربوط به بزهکاری اطفال و نوجوانان در زلاندنو با روش گردهمایی مرتفع می‌شوند.)

۳) مصالحه یا دایره‌های صدور احکام: این روش برای ارتقای توافق و رضایت عام میان اعضای اجتماع، بزهدیدگان، بزهکاران، حامیان طرفین، قضات، دادستان، گروه وکلا و پلیس طراحی شده و مبتنی است بر صدور حکم مناسب که به تمام نگرانی‌ها و مطالبات طرفین ذی‌نفع توجه داشته باشد.

دوایر اهداف ذیل را دنبال می‌کنند:

الف) التیام بخشیدن به کسانی که به نوعی متاثر شده‌اند.

ب) ایجاد امکان اصلاح در بزهکار.

ج) سهیم ساختن بزده‌دیده، بزهکار، خانواده‌ها و اجتماع در یافتن راه‌حل سودمند.

د) یافتن و شناسایی دلایل نهفته رفتار مجرمانه.

ه) ایجاد یک احساس جمعی پیرامون ارزش‌های اجتماع.

روش تشکیل دواير از سنن بوميان آمريکايي گرفته شده و در آمريکاي شمالي به کار مي‌رود.

ترميم آسيب حاصله از جرم

هر يک از فرآيندهاي ياد شده با موافقتنامه‌اي در خصوص چگونگي جبران خسارت از سوي بزهار به پايان مي‌رسند. دو ضمانت اجرائي کيفري سنتي در مقابل ترميمي با جرم مورد استفاده قرار مي‌گيرد: جبران زيان وارد آمده و خدمات عام المنفعه.

جبران زيان وارد آمده مبلغی است که بزهار بابت زيان‌های مالی ناشی از جرم به بزهدیده پرداخت می‌کند. این عمل در یک دورنمای احياگر بعنوان روشی برای پاسخگو نگه داشتن مجرمان به خاطر اعمال خلافشان انجام می‌گيرد و نيز به مثابه راهکاری برای ترميم آسيب‌های وارد آمده به بزهدیده به شمار می‌رود. جبران ضرر و زيان می‌تواند در هر کدام از روش‌های سه‌گانه ياد شده (ميانجیگری، گردهمآيي و دواير) اتخاذ شده و يا با رای قاضي به مرحله اجرا درآيد. به عبارت ديگر هم از روش قانونی و هم از روش عرفی می‌توان استفاده کرد.

مطالعات نشان داده‌اند که این شیوه رضایت بزهدیده از دستگاه عدالت را افزایش می‌دهد. براساس برخی مطالعات، استفاده از این روش، منجر به کاهش تکرار جرم می‌شود. مطالعات دیگری هم نشان می‌دهند که هرگاه جبران خسارت در فرآیند میانجیگری معین شود، احتمال پرداخت کامل آن بیشتر از زمانی است که این تصمیم صرفاً ناشی از حکم دادگاه باشد.

خدمات عام‌المنفعه، فعالیتی است که توسط بزهار در راستای منافع جامعه صورت می‌گيرد. چشم‌انداز ترميمي، روشی است برای جبران آسيبي که به واسطه وقوع جرم پديد آمده و توسط جامعه تحمل و تجربه شده است و به نحو مقتضی می‌تواند به جای تدابير کيفري یا روش‌های بازپروری و اصلاح مجرم به کار گرفته شود. آنچه کاربرد این روش را بعنوان پاسخي ترميمي متمایز می‌کند، توجه و اهميتی است که به آسيب وارد آمده بر اجتماع در اثر فعل مجرمانه داده می‌شود و نيز تلاش برای تضمين این امر که آسيب ياد شده با خدمات عام‌المنفعه ترميم می‌شود. برای مثال افرادی را که به جرم

دیوارنویسی در محله‌ای دستگیر شده‌اند، می‌توان واداشت که نوشته‌ها را پاک کرده و دیوارها را به حال اول بازگردانند.

برنامه‌های خدمات عام‌المنفعه در آفریقا برپایه روش‌های عرفی بنا نهاده شده‌اند تا فرآیند اجتماعی شدن و بازپروری بزهکار تسهیل شود.

عدالت ترمیمی در جهان

با آنکه از عمر عدالت ترمیمی چیزی کمتر از ۲۰ سال می‌گذرد، ولی نفوذ آن با سرعت قابل توجهی در سراسر جهان در حال گسترش است. بر این اساس می‌توانیم روند توسعه بین‌المللی در این زمینه را در دو بخش اساسی ردیابی کنیم :

نخست، فعالیت‌های نوآورانه توسط کشورها در به کارگیری عدالت ترمیمی و دوم، تلفیق اندیشه‌های ترمیمی در نظام‌های حقوقی کشورهای مختلف.

(۱) نوآوری‌ها : آنچه در پی می‌آید، نمونه‌هایی از فعالیت‌های ابداعی در زمینه اجرای عدالت ترمیمی است.

- راهکارهای بومی یا عرفی برای استفاده در سیستم عدالت کیفری از جمله گردهمایی‌ها و تشکیل دوایر، کارآمد بوده است.

- رودرویی بزه‌دیده و بزهکار در زندان‌ها نیز در اروپا و آمریکای شمالی اجرا می‌شود. در برخی موارد این امر مستلزم آن است که بزه‌دیدگان با بزهکاران خود در یک محیط میانجیگری فراتر از دادگاه ملاقات کنند. این روش حتی در بند اعدامی‌های زندان تگزاس انجام می‌شود. در موارد دیگر دیدارها مستلزم حضور گروه‌هایی از بزه‌دیدگان و بزهکاران نامرتب با یکدیگر است. این نوع مواجهه ناگهانی ممکن است به دلیل ناشناخته بودن و یا دست نیافتنی بودن بزه‌دیدگان یا بزهکار صورت گیرد و یا بعنوان گام مقدماتی برای دیدار بزه‌دیدگان یا بزهکاران واقعی باشد.

- گروهی از دوایر پشتیبانی در کانادا با مرتکبان جرایم جنسی (عمدتاً تجاوز به کودکان) کار می‌کنند که در نتیجه حکم دادگاه به اجتماعات هولناک فرستاده شده‌اند. این برنامه با مراقبت منظم از بزهکار و تضمین آنکه منابع اجتماعی مورد نیاز او در دسترس است، باعث افزایش سلامتی عمومی می‌شود. در این شیوه سلامتی بزهکار نیز به گونه‌ای تضمین می‌شود. این امر با برگزاری تریبون آزاد برای اعضای جامعه صورت می‌گیرد تا نگرانی‌هایشان را ابراز

کنند و در موارد ضروری با مداخله اعضای جامعه و یا همکاری با پلیس و دیگر نیروهای انتظامی برای فراهم آوردن حمایت‌ها و خدمات مورد نیاز صورت می‌پذیرد.

- رژیم‌های زندان منحصر به فرد در آمریکای لاتین و نقاط دیگری که در آنها زندانیان به‌طور داوطلبانه حاضر به سکونت در آنها و استفاده از امکانات‌شان می‌شوند توسعه یافته‌اند. این رژیم‌ها خلقیات معنوی و فرهنگی خاصی را شکل می‌دهند که نیازمند یادگیری و برگزاری دوره‌های کارآموزی است.

- دیدارهای بزه‌دیده، بزه‌کار و جامعه در فازهای متعددی از فرآیند عدالت کیفری انجام می‌پذیرند. این برنامه‌ها توسط رئیس نیروی پلیس یا ماموران آزادی مشروط در کانادا اجرا می‌شوند.

- از راهکارهای ترمیمی برای نشان دادن تعارض میان شهروندان و دولت نیز استفاده می‌شود. برای مثال می‌توان به کمیسیون دوستی و آشتی ملی در آفریقای جنوبی و کمیسیون معاهده ویتانگی در زلاندنو اشاره کرد.

۲) تلفیق‌ها: همچنین علائمی وجود دارد که نشان دهنده پیوستن رویکردهای ترمیمی به روند کلی عدالت در جهان است.

- اعمال روش‌های قانونی از سویی عوامل بازدارنده حقوقی و یا سیستماتیک را در استفاده از برنامه‌های ترمیمی کاهش و الزامات قانونی در برنامه‌های ترمیمی را افزایش داده است. این روش همچنین برنامه‌های ترمیمی را در جهت درست راهنمایی کرده و در راستای حفظ حقوق بزه‌دیده و بزه‌کار انجام پذیرفته است.

- تامین هزینه‌ها و اختصاص نیروی کار برای اجرای برنامه‌ها نیز رواج نیافته است. برای مثال بلژیک با تنظیم یک برنامه جهانی برای مبارزه با بیکاری و تغییرات معین در جنبه‌های گوناگون عدالت کیفری از این راهکار بهره می‌برد. این روش مبتنی است بر پیش‌بینی تحریم‌های کیفری معین و سنجش نوعی از میانجیگری پلیسی.

- برنامه‌هایی به موازات قضاوت اصول ترمیمی در چارچوب سیستمیک را شامل می‌شود. این روش در سطح دولت و ایالت و در برخی کشورها در سطح ملی اجرا شده است. هدف از این کار مشارکت کارشناسان عدالت جنایی و اعضای جامعه در فرآیندی است که به برنامه‌ای برای اجرا و توسعه رویکردهای ترمیمی ره ببرد.

- تعداد برنامه‌های ترمیمی نیز در حال افزایش است. بیش از ۵۰۰ برنامه و پروژه میانجیگری در اروپا و بیش از ۳۰۰ برنامه در آمریکا و نیز در حدود ۱۰۰ پروژه در کانادا در حال اجرا است.

- هیتهای میان‌دولتی روند اجرای عدالت ترمیمی را گزارش می‌دهند. در سال ۱۹۹۹ کمیته وزرای سازمان شورای اروپا توصیه‌نامه‌ای را برای استفاده از روش میانجیگری در پرونده‌های کیفری تنظیم کرد. کتابچه سازمان ملل متحد درباره عدالت برای بزه‌دیدگان نیز اشاره می‌کند که در چارچوب عدالت ترمیمی بزهکار به بزه‌دیده و بقیه جامعه در تلاش برای پدید آوردن رویکردی متعادل که معطوف به بزهکار و درعین حال متمرکز بر بزه‌دیده باشد، مشارکت کنند. به هر رو، جبران خسارت بزه‌دیده، به نقش کلیدی عدالت ترمیمی در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته تبدیل شده است.

منبع: بانک مقالات فارسی